

Гусейнов Т.Т., магістр, Кулак Н.В., к.н. з д.уп.

Київський національний університет технологій та дизайну

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті досліджено тенденції державного регулювання інноваційного розвитку сфери підприємницької діяльності. Проаналізовано особливості механізму державного регулювання інноваційної діяльності підприємництва в Україні.

Ключові слова: інноваційна діяльність; державне регулювання; підприємницька діяльність.

Гусейнов Т.Т., магистр, Кулак Н.В., к.н. с г.уп.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ**

Аннотация. В статье изложены результаты исследования общемировых тенденций государственного регулирования инновационного развития сферы предпринимательской деятельности. Проанализированы особенности механизма государственного регулирования инновационной деятельности малого и среднего предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: инновационная деятельность; государственное регулирование; предпринимательская деятельность.

Huseynov T., Kulak N.

Kyiv National University of Technologies and Design

**STATE REGULATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN UKRAINE**

Abstract. The article presents the results of a study of global trends of state regulation of innovative. The features of the mechanism of state regulation of innovation activities of small and medium business in Ukraine.

Keywords: innovation; government regulation; business activity.

Постановка проблеми Використання інноваційної моделі господарювання є основною ознакою економіки розвинутих країн сьогодення Згідно статистичним даним у 2013 р. в Україні інноваційні технології використовували 16,8% підприємств, у 2014 р. – 16,1%, у 2015 р. – 17,3%, у 2016 р. – 18,9%, у 2017 р. – 16,2% [1, 2].

Із загальної кількості інноваційно активних підприємств здійснювали внутрішні та зовнішні НДР – 25,3%, придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 65,9%, придбання зовнішніх знань – 5,7%, інші роботи – 22,8% підприємств. За видами економічної діяльності найбільша частка інноваційно активних підприємств припадає на виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів – 22,0%.

Таким чином показники підприємств, які використовують інноваційну модель господарювання в Україні залишаються невисокими. Негативно впливає на сферу інноваційного розвитку України залишається тенденція втрати Україною наукового та кадрового потенціалу з причин виїзду наукових кадрів за кордон. З огляду на вищезазначене актуальним залишається завдання підвищення інноваційної активності сфери підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень Дослідженням питань державно регулювання інноваційного розвитку сфери підприємницької діяльності займалися: Г.А. Андрощук, С.М. Ілляшенко, В.В. Казаков та інші. Наукові публікації висвітлюють окремі прогалини у політиці державного регулювання функціонування інноваційного підприємництва, фіксують непослідовність державної політики, звертають увагу на питання інноваційного розвитку

підприємництва в окремих галузях народного господарства. Таким чином залишаючи поза увагою факти того, що інновація як феномен сучасності є еволюційним результатом взаємодії науково-технічних, виробничих, соціально-економічних, юридичних та інших суспільних процесів, що потребує дослідів з позиції впливу як зовнішніх так і внутрішніх факторів впливу.

Невирішені частини проблеми. Доведено, що інноваційний тип економіки одночасно є і прибутковим і ризикованим. Загальносвітовий прогрес у створенні об'єктів інтелектуальної власності оцінюється декількома міжнародними індексами, основним з яких є Міжнародний індекс захисту прав власності. Глобальний інноваційний індекс включає підіндекс «Створення знань», Глобальний інноваційний індекс Bloomberg – підіндекс «Патентна активність», Європейське інноваційне табло – підіндекс «Інтелектуальні активи».

Згідно даних 2017 року, які зафіксовані у доповіді «Глобальний індекс інновацій 2017», підготованою спільно Корнельським університетом, школою бізнесу INSEAD і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), Глобальний індекс інновацій (ГІ) 2017 охоплює 127 економік світу й використовує 82 показники по цілому ряду тем. Лідирують у рейтингу, як і рік тому, Швейцарія і Швеція. На третій позиції – Нідерланди, поліпшивши свій показник за рік на шість позицій. Також в десятку найбільш інноваційних країн увійшли: США, Велика Британія, Данія, Сінгапур, Фінляндія, Німеччина та Ірландія. У зазначеній доповіді Україна посіла найвищу позицію за останні 7 років – 50 місце. А у групі за рівнем доходів нижче середнього – 2 місце після В'єтнаму, обійшовши Монголію, Молдову, Вірменію та Індію. У порівнянні з 2016 р. Україна піднялася на 6 пунктів, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності, тобто співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів [11].

У 2017 р. за підіндексом «Інституції» Україна, як і у 2016 р., посідає 101 місце, у тому числі за показником політичне середовище – 122-е місце (123-е місце – 2016 р.), регуляторне середовище – 82-е (84-е місце – 2016 р.), за станом бізнессередовища – 78-е (79-е місце – 2016 р.). 9 За рівнем розвитку інфраструктури Україна на 90 місці рейтингу проти 99-го у доповіді за 2016 рік. Показники ринків України оцінені в 43,2 бали, що відповідає 81-й позиції (за кредитами – 71 місце, рівнем торгівлі та конкуренції – 48, інвестиціями – 107). За підіндексом «бізнес-досвід» Україна піднялася на 22 позиції і посіла 51 місце (за кількістю працівників розумової праці – 41 місце, інноваційними зв'язками – 72, сприйняттям знань – 63). За результативністю наукових досліджень Україна у 2017 р. на 32-й позиції рейтингу проти 33-ї у 2016 р. У тому числі за показником створення знань – 16 місце, вплив знань – 77, поширення знань – 54. За підіндексом «Креативність» Україна покращила свою позицію, перемістившись з 58 місця на 49-е, у т. ч. за показником нематеріальні активи – 26 місце, креативні товари та послуги – 92, онлайн креативність – 47 [11].

Вищезазначені факти фіксують повільні темпи динамки України на шляху розвитку інноваційних тенденцій, що спричиняє необхідність підтримки подальшого поступового руху країни до інноваційного типу господарювання.

Метою статті є аналіз світових та вітчизняних тенденції регулювання державою сфери інноваційного розвитку підприємництва.

Основні результати дослідження. Інститут державної інноваційної політики виникає наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років. Термін «інноваційна політика» уперше було використано у 1967 році Міністерством торгівлі США у доповіді «Технологічні нововведення: управління та умови здійснення» [6].

В науковій літературі існують різні підходи до характеристики економіки інноваційного типу. Науковці вважають, що основною складовою економіки інноваційного типу є підприємництво побудоване на використанні інноваційних технологій, виробництві інноваційного товару, або на торгівлі інноваційними розробками.

За даними Всесвітнього економічного форуму – «Звіту про глобальну конкурентоспроможність 2017-2018 рр.», Україна посіла 81 місце серед 137 досліджуваних країн, піднявшись на чотири позиції. За компонентами підіндексу, який характеризує ефективність ринків – ключового фактору на стадії інвестиційного зростання (індустріалізації) – Україна посідає 101 місце за ефективністю товарних ринків серед 137 країн, 120 – за ефективністю фінансових і 86 – за ефективністю ринку праці. Готовність до адаптації технологій та інновацій оцінена на рівні 81 місця. При цьому за показником «Ринкові інституції» наша країна посідає 118 місце, а за розвиненістю бізнесу – 90. Серед факторів, важливих для розвитку промисловості, сприятливими є хіба що розмір доступного ринку (за ємністю ринку Україна посідає 47 місце) та освіта (наша країна посідає 35 місце). Незважаючи на велику кількість вчених та інженерів, а також частку людей, які мають вищу освіту, Україна має посередній рейтинг за підіндексом «Інновації» та низькі значення показників «Державні закупівлі новітніх технологій і продукції», «Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері дослідних робіт», «Технологічна готовність». Відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2018 році, Україна на 46 місці серед 50 досліджуваних країн. При цьому наша країна виявилася найгіршою за продуктивністю праці (50 місце), що свідчить про низький рівень застосовуваних технологій та виробництво товарів з низькою доданою вартістю, і потрапила до трійки аутсайдерів за технологічними можливостями (48 місце). Водночас вона зберігає високе 21 місце за ефективністю вищої освіти та 27 місце за патентною активністю, тобто має потенціал до розвитку.

Згідно статистичних даних в Україні відбувається поступова деградація інноваційного потенціалу: за даними Держстату, кількість дослідників в Україні стрімко скорочується (зі 133 744 осіб у 2010 році до 59 392 у 2017 році), наукоємність ВВП (витрати на дослідження та розробки за всіма джерелами у відсотках до ВВП) у 2017 р. становила лише 0,45%, динаміка кількості підприємств, що займаються інноваціями, негативна (у 2017 році відбулося скорочення кількості підприємств промисловості, що провадили інноваційну діяльність, на 9% порівняно з 2016 р. до 16,2% всіх промислових підприємств), хоча окремі приклади інноваційного підприємництва та високих технологій, що успішно розвиваються, у нашій економіці існують. Інвестиції у нематеріальні активи протягом останніх п'ятнадцяти років становили близько 2–4% усіх капітальних інвестицій, а частка видів діяльності, що відносяться до високотехнологічних та середньо високотехнологічних, в обсязі реалізованої промислової продукції у 2017 році становила 11,3% [7].

Виправити ситуацію спроможні заходи спрямовані на перехід від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки

Аналіз світових тенденції державного регулювання інноваційного розвитку ті в країнах, які вже перейшли до інноваційного типу економіки свідчить, що фундаментом політики кожної окремої країни є об'єктивні умови в яких функціонує ця країна. Тому інструменти формування інноваційного підприємництва визначається окремою країною індивідуально.

Але існують загальні складові державної політики регулювання сфери інноваційного розвитку[11]:

- захист інтелектуальної власності; підтримка розвитку науки та освіти;
- пільгове оподаткування суб'єктів господарювання, що здійснюють інноваційну діяльність;
- державна фінансова підтримка науково-дослідної діяльності та інноваційної господарської діяльності;
- формування сприятливого організаційного середовища.

Сучасні тенденції розвитку світової економіки та технологічного прогресу призвели до того, що у сфері переробної промисловості – основі високотехнологічного виробництва –

конкурують між собою країни з дешевою робочою силою (переважно, розташовані у субтропічному та тропічному кліматі, де вартість життя істотно нижча, ніж в Україні) та розвинуті країни зі стабільним і сприятливим інвестиційним кліматом, який дозволяє мінімізувати інвестиційні ризики при створенні високотехнологічних виробництв. За таких конкурентних умов Україна не має достатньо переваг, аби бути привабливою для великих інвестицій. Починаючи з 1980 року, частка переробної промисловості у ВВП розвинутих країн (ОЕСР) скоротилася з 25% до 15% і стабілізувалася на цьому рівні – стільки ж наразі має і Україна. За підсумками 2017 року, українська промисловість (добувна та переробна) забезпечувала 18,5% ВВП та 15,1% загальної облікової кількості штатних працівників, включаючи загалом 12,5% від загальної кількості підприємств різних форм власності. При цьому темпи росту добувної та переробної промисловості на фоні низького рівня впровадження нових або вдосконалених технологій, продукції або послуг, які ще не було застосовано, використано у виробничому процесі чи господарській діяльності (далі – новації), становили у 2016 році 2,8%, а у 2017 році – 0,4%. Частка високотехнологічного експорту в загальному експорті продуктів промисловості в Україні у 2017 році становила лише 6,9%. При цьому для виробництва та експорту сировини імпортується продукція переробної промисловості з вищою доданою вартістю. Так, у 2017 році у товарній структурі імпорту мінеральні продукти та продукти хімічної промисловості становили 38,2%, прилади, обладнання, устаткування та різні види транспортних засобів – 30% [7].

Таким чином промисловість може виступати авангардом прискорення економічного розвитку, але за умов її модернізації.

Потенційно перспективу для інноваційного підприємництва виступає аграрний сектор, який має необмежений потенціал в питаннях використання високотехнологічних заходів в сфері виробництва сільськогосподарської продукції.

Як вважають науковці, Україна має низку конкурентних переваг, які дозволяють їй успішно виробляти інтелектуальні продукти, найвигідніші з яких – це інновації, передусім науково-технічного характеру.

Законодавець, у свою чергу, вважає, що основою української інноваційної конкурентоспроможності має стати людський капітал, а також знання й результати наукових досліджень [7].

Створюють перспективи для існування та розвитку успішних інноваційних підприємств і кластерів сучасні технології зв'язку.

Державна політика періоду 2015–2017 років щодо розвитку інноваційної сфери підприємництва здійснювалися через вибірккову допомогу в розвитку окремих галузей, підгалузей і проектів, що мало обмежений позитивний вплив. Політика, яка базувалася на і галузевих пріоритетах не може чітко плануватися, у зв'язку із тим, що інноваційні процеси складно прогнозувати. Крім того перевага державної політика не була спрямована на створення інноваційної інфраструктури.

Статистика свідчить про те, що у 2017 році загальний обсяг витрат на виконання науково-дослідних робіт (НДР) власними силами організацій становив 13379,3 млн грн, у тому числі витрати на оплату праці – 7152,9 млн.грн, інші поточні витрати – 5444,6 млн грн, капітальні витрати – 781,8 млн грн, з них витрати на придбання устаткування – 659,1 млн грн. За попередніми розрахунками, питома вага загального обсягу витрат у внутрішнього валового продукту (ВВП) становила 0,45%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,16%. За даними 2016 року, частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,03%. Більшою за середню частка витрат на дослідження та розробки була у:

- Швеції – 3,25%;
- Австрії – 3,09%;
- Німеччині – 2,94%;

Данії – 2,87%;
Фінляндії – 2,75%;
Бельгії – 2,49%;
Франції – 2,25%.

У 2017 році 21,9% загального обсягу витрат були спрямовані на виконання фундаментальних наукових досліджень, які на 92,4% профінансовано за рахунок коштів бюджету.

Частка витрат на виконання прикладних наукових досліджень становила 23,6%, які на 51,5% фінансувалися за рахунок коштів бюджету та 27,6% – за рахунок коштів організацій підприємницького сектору.

На виконання науково-технічних (експериментальних) розробок спрямовано 54,5% загального обсягу витрат, які на 40,3% профінансовані іноземними фірмами, 28,7% – організаціями підприємницького сектору та 14,3% – за рахунок власних коштів. Майже половина обсягу витрат, направлено на виконання фундаментальних наукових досліджень, припадала на галузь природничих наук, 25,5% – технічних, 9,4% – сільськогосподарських наук [7].

На виконання прикладних наукових досліджень спрямовано 44,3% витрат галузі технічних наук, 20,4% – природничих, 12,3% – сільськогосподарських. Більша частина (87,7%) витрат на виконання науково-технічних (експериментальних) розробок припадає на галузь технічних наук.

Щодо інноваційної діяльності в промисловості то у 2017 році в Україні інновації впроваджувалися на 759 підприємствах, або 16,2% обстежених промислових.

Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Харківській, Тернопільській, Миколаївській, Черкаській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Сумській, Запорізькій областях та м. Києві.

За видами економічної діяльності виокремлюються:

- підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (53,8%);
- інших транспортних засобів (37,1%);
- комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (34,0%);
- напоїв (25,9%);
- електричного устаткування (25,2%);
- хімічних речовин і хімічної продукції (25,0%).

У 2017 році на інновації підприємства витратили 9,1 млрд грн, у тому числі:

- на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 5,9 млрд грн.;
- на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,2 млрд грн.
- на придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій – 0,02 млрд грн.;
- та на інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій (інші витрати), – 1,0 млрд грн.

Найбільше коштів витрачено підприємствами м. Києва, Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей; серед видів економічної діяльності – підприємствами з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (13,5%), інших транспортних засобів (13,3%), харчових продуктів (12,6%).

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 7704,1 млн грн (або 84,5% загального обсягу витрат на інновації).

Кошти державного бюджету отримали 8 підприємств, місцевих бюджетів – 17, загальний обсяг яких становив 322,9 млн грн (3,5%); кошти вітчизняних інвесторів отримали 5 підприємств, іноземних – 3, загалом їхній обсяг становив 380,9 млн грн (4,2%); кредитами скористалося 21 підприємство, обсяг яких становив 594,5 млн грн (6,5%).

У 2017 році 88,5% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 14,3% обстежених промислових). Ними було впроваджено 2387 інноваційних видів продукції, з яких 477 – нових виключно для ринку, 1910 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 751 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, з яких 30,5 % нових для ринку.

В процентному співвідношенні (загальної кількості впроваджених видів інноваційної продукції) найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах:

- Харківської області (16,6%);
- Запорізької області (13,4%);
- Львівської області (10,3%);
- Сумської області (9,1%) областей;
- Києві (8,3%).

За видами економічної діяльності інноваційні продукти розподілилися на виробництво:

- машин і устаткування (23,9%);
- харчових продуктів (21,4%);
- основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (7,8%).

Кількість упроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) становила 1831, найбільше з яких впровадили підприємства:

- м. Києва (30,0%);
- Харківської області (12,6%);
- Сумської області (12,3%);
- Запорізької області (7,8%);
- Дніпропетровської області (5,8%).

У 2017 році 450 підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність, реалізували інноваційної продукції на 17,7 млрд грн. Серед таких підприємств 39,8% експортували її на 5,5 млрд грн.

Майже кожне четверте підприємство реалізовувало нову для ринку продукцію, обсяг якої становив 4,5 млрд грн (на експорт – 41,5%). Значна кількість підприємств (83,8%) реалізувала продукції, що була новою виключно для підприємства, на 13,2 млрд грн (27,7% поставок такої продукції було за кордон).

З метою здійснення нововведень 170 підприємств придбало 832 нові технології, з яких 129 – за межами України. Із загальної кількості технологій 386 придбано з устаткуванням, з яких 81 – за межами України; 305 – як результат досліджень і розробок (10); 110 – за договорами на придбання прав на патенти, ліцензіями на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей (36); 10 – за угодами на придбання технологій та ноу-хау (2); 12 – разом з цілеспрямованим прийомом на роботу кваліфікованих фахівців. У результаті інноваційної діяльності 8 підприємств створили нові технології, з яких 59 було передано іншим підприємствам, зокрема 2 – за межі України [7].

Аналіз статистичних даних, та проблем з якими зіткнулися підприємства на різних етапах інноваційного процесу виявив наступні перешкоди [8]:

- брак державного фінансування;
- відсутність необхідної інформації щодо ринкових перспектив запропонованої ідеї та знань і консультативного супроводу проходження проекту від ідеї до етапу комерціалізації;
- недостатнє використання науковцями та малим і середнім бізнесом можливостей щодо участі у міжнародних програмах;
- відсутність налагоджених комунікацій між науковцями і представниками бізнесу, що зацікавлений в розвитку інновацій щодо як потреб бізнесу в інноваціях, так і даних про нові та вдосконалені технологічні рішення, які можуть бути використані у виробництві;

- недостатнє пропагування та поширення інформації щодо позитивних прикладів щодо перетворення ідеї на інноваційний продукт;
- відсутність достовірного прогнозування тенденцій та досліджень впливу інструментів державного регулювання інноваційного розвитку економіки;
- розбіжності щодо врегулювання відносин у сфері інтелектуальної власності між Цивільним кодексом та актами спеціального законодавства України, що регулюють цю сферу відносин; обмеженість фінансових та матеріальних ресурсів для створення інноваційної інфраструктури; нестача фахівців у сфері інноваційного менеджменту та маркетингу, фінансових консультантів, експертів з трансферу технологій і бізнес-планування;
- недостатня обізнаність науковців і працівників підрозділів, які відповідають за комерціалізацію;
- відсутність інформації щодо інформаційних партнерів;
- обтяжливе регулювання діяльності інноваційних підприємств;
- ускладнений доступ до ринку праці іноземців та надмірно ускладнений процес створення та закриття підприємств;
- високі та складно адміністровані податки (насамперед, на оплату праці та прибуток підприємств);
- брак необхідних знань і навичок для ведення підприємницької діяльності у сфері інноваційної діяльності;
- високі для новоствореного підприємства витрати на оренду приміщень та обладнання, оплату сторонніх послуг (насамперед, бухгалтерських);
- недостатній розвиток венчурного фінансування в Україні та проблеми правового захисту іноземних інвесторів;
- відсутність або обмежена ефективність інноваційної інфраструктури, яка має сприяти розвитку інноваційного підприємництва;
- недостатній рівень зацікавленості суб'єктів господарювання у впровадженні результатів вітчизняних досліджень і розробок
- недосконалість законодавства сфери захисту інтелектуальної власності;
- проблема утримання талантів, основними причинами якої є: кращі можливості для реалізації ідей за кордоном.

Висновки та пропозиції. Оцінка стану державного регулювання інноваційної діяльності підприємств показала, що інноваційна політика держави має бути спрямована на зростання обсягів платоспроможності попиту, підвищення обсягу випуску інноваційної продукції. Аналіз статистичних показників, які характеризують науковий потенціал, результати роботи наукових організацій, підприємств щодо сфери інноваційної діяльності свідчить про те, що в Україні спостерігається тенденція коливань, що констатує нестабільність досліджуємої сфери.

Для формування ефективної системи інноваційного підприємництва Україна має провести ряд заходів, а саме:

- упорядкування системи управління сфери інноваційного розвитку підприємництва шляхом удосконалення правового поля для суб'єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність;
- створення механізму податкових пільг;
- створення інноваційної інфраструктури;
- створення конкурсної системи фінансування досліджень;
- створення системи статистичного спостереження стану інноваційного розвитку підприємницької діяльності;
- забезпечити захист інтелектуальної власності та інвестиційного капіталу.

Список використаної літератури

1. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2014 році [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.
2. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2015 році [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/katu/publnaukau.htm>.
3. Глобальний індекс інновацій 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf.
4. Глобальний індекс інновацій 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_gii_2015.pdf.
5. Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети (інформаційно-аналітичні матеріали, підготовлені Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти та Міністерством закордонних справ України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48725>.
6. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. – Том 3. – Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів Остаточний варіант (проект від 19.10.2011). – К.: Фенікс, 2011. – 76 с. – (проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні»).
7. Наукова та інноваційна діяльність України: Статистичний збірник [Електронний ресурс] / Відповідальний за випуск О. О. Кармазіна. – К.: Держаналітінформ, 2018. – 178 с. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/10/22/innovatsiyного-ozvitku-ukraini.pdf>.
8. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів: Матеріали Парламентських слухань у Верховній Раді 17 червня 2009 р. / за загальною ред. професора В. І. Полохала. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 632 с.
9. European Innovation Scoreboard 2016. Comparative analysis of innovation performance. 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.knowledgetransferireland.com/About_KTI/Reports-Publications/European-Innovation-Scoreboard-2016.pdf.
10. Программа деятельности правительства Республики Молдова на 2016–2018 годы. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/pravitelstvo_respubliki_moldova_-_programma_deyatelnosti_na_2016-2018_g.pdf.
11. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: матеріали XI Міжнародного бізнесфоруму (Київ, 22 березня 2018 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 200 с.